

ERÜ

174703

IX. KUR'AN SEMPOZYUMU

Kur'an'da Ahlakî Değerler

14-16 Nisan 2006 / KONYA

Ankara 2007

Fecr Yayınları: 98

Dizgi – Mizanpaj: Cinas Grafik

Kapak: Cinas Grafik

Baskı, Kapak Baskı: Kalkan Matbaacılık

Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler

Tel: 3419234-3421656 Ankara

1. Baskı: Nisan '07

ISBN: 978-975-6004-31-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

Web: www.fcr.com.tr – e-mail: fcr@fcr.com.tr

Tebliğ : Yaşayan Kur'an Hz. Peygamber

Doç. Dr. Bünyamin ERUL

(Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Okuyan: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tekin

Hz. Peygamber'in Ahlakı Kur'an İdi

Bu tebliğde, "Yaşayan Kur'an" diye nitelendirilen Peygamberimizin örnek ahlakını, ağırlıklı olarak Kur'an ayetlerine dayandırarak tespit etmeye çalışacağım. Elbette ayetlerde ifadesini bulan ahlaki tavrının, hem hadislere, hem de sünnete yansıyan pek çok canlı örnekleri mevcuttur. Ancak bu örnekleri burada zikretmemize, bir tebliğin hacim ve süresinin müsaade etmeyeceği malumunuzdur. Kaldı ki bu tür örnekler, öteden beri hepimizin sıkça duyduğu, aşına olduğu hususlardır. Ben bu tebliğde farklı bir metin oluşturmayı deneyeceğim ve Hz. Peygamber'in ahlakı olan "Kur'an ahlakı"nın ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağım. Bunu yaparken şöyle bir yöntem izleyeceğim:

1. İsimlerinden hareketle
2. Vasıflarından hareketle
3. Hitaplardan hareketle
4. İtaplardan hareketle
5. İthamlardan hareketle
6. Halet-i ruhiyesinden hareketle
7. Görevlerinden hareketle
8. Ahlaki öğretilerden hareketle
9. Diğer peygamberlerden hareketle
10. Müslümanların özelliklerinden hareketle tespit etmeye çalışacağım.

Sünnet, Kur'an'ın hayata bir açılımı, onun yaşanmış bir tefsiri, İslam'ın ise pratik ve örnek tatbikâtıdır. Hz. Peygamber, tefsir olunmuş bir Kur'an'ı, yaşayan bir İslam'ı temsil etmekteydi. Nitekim mü'minlerin an-

nesi Âişe, fıkhı, basîreti ve Rasulullah ile birlikte yaşaması sayesinde bu manayı anlamış ve O'nun ahlakından sorulduğunda net ve belîğ bir ifâde ile "Onun ahlâkı Kur'an idi" demiştir.¹ Hz. Aişe'nin "Onun ahlâkı Kur'an idi" dedikten sonra, "Şüphesiz sen büyük bir ahlak üzeresin" ayetini hatırlatması², ayrıca Mü'minûn suresinin ilk dokuz ayetini okuması,³ gecelerini nasıl ihya ettiğini soranlara ise Müzzemmil suresiyle cevap vermesi bunu göstermektedir.⁴ İbadetlerden muâmelâta, eğitimden ahlaka varıncaya kadar hayatın her alanını ilgilendiren sünnet, aslında Kur'an'ın hayata geçirilmesi demektir. Şatıbî'nin (ö. 790) de dediği gibi Hz. Âişe'nin bu anlayışı, Hz. Peygamber'in söz, davranış ve onaylarının Kur'an'a râcî olduğuna delâlet eder. Zira ahlak bunların hepsini kapsamaktadır.

Hz. Peygamber, kelimenin tam anlamıyla Kur'an ile yatar, Kur'an ile kalkardı. Yatarken nasıl Nas ve Felak surelerini okur ise,⁵ gece namaz için uyandığında da Al-i İmran suresinin son on ayetini (190-200 arası) okuyarak kalkardı.⁶

Şimdi yukarıda saydığımız maddelerden hareketle, Hz. Peygamber'in ahlakını Kur'an'dan okumaya, ortaya koymaya çalışalım.

I. İsimlerinden hareketle

Muhammed, Rasul-i Ekrem'in en çok bilinen adı olup "övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan kişi" anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "Muhammed, ancak bir peygamberdir" (3/144); "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir" (33/40); "Rableri tarafından hak olarak indirilene inananların günahlarını Allah bağışlamıştır" (47/2); "Muhammed, Allah'ın elçisidir" (48/29) mealindeki ayetlerde geçen bu isim aynı zamanda 47. surenin adıdır.

Hz. Peygamber'in en çok kullanılan ikinci ismi **Ahmed**'dir. Bu isim de "hamd" kökünden türemiş olup "Allah'ı herkesten daha çok öven; herkesten daha çok övülen" manalarına gelmektedir. Ahmed ismi, Kur'an-ı Kerim'de bir yerde geçmekte ve burada, Hz. İsa'nın İsrailoğulları'na kendisinden sonra gelecek Ahmed adındaki peygamberi müjdelediği belirtilmektedir.(61/6)⁷

¹ Muslim, Musâfirîn 139, I. 513; Ebû Davud, Salât 316, no: 1342, II. 88; Ahmed b. Hanbel, Musned, VI. 54.

² İbn Mace, Ahkam 14, no: 2333, II. 782.

³ Nesâî, Tefsîr, no: 370, II. 96.

⁴ Nesâî, Tefsîr, no: 647, II. 470.

⁵ Buhari, Deavat 12; Fezailu'l-Kur'an 14, Tıb 39 ; Ebu Davud, edeb 98; Tirmizi, Deavat 21; İbn Mace, Dua 15.

⁶ Buhari, Tefsiru Sure 3/17-20, V. 174-5.

⁷ Kandemir M. Yaşar, "Muhammed" mad., DİA, XXX. 423.

Peygamberimizin Kur'an'da bu iki isimle anılmış olması gayet anlamlıdır. Bu iki isim, onun hayatı boyunca sergilemiş olduğu ahlaki güzel-likler sebebiyle herkes tarafından övgüye, övülmeye mazhar olduğunu göstermektedir. O, risalet öncesinde dahi, böyle bir isme layık, herkesçe takdir edilen ahlaki erdemleri haiz olmuştur. İlahi irade ona bu isimleri nasip ederken, O da isimleriyle mütenasip bir hayat tarzını seçmiştir.

II. Vasıflarından hareketle

Kur'an ayetlerinde Hz. Peygamber'in pek çok vasfı anılmıştır. Bu-rada biz, birkaç vasfı birlikte zikreden bazı ayetleri hatırlatmakla yetine-ceğiz.

a. "Ey Peygamber! biz seni şahid, müjdecî, uyarıcı ve izniy-le Allah'a davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."
(33/45-46)

1. Şâhid/Şehîd:

Bu ve diğer ayetlerde zikredilen (48/8, 2/143, 22/78) Hz. Peygam-ber'in "şahid olma" vasfı, birçok tefsirde "İnsanların dünyada yaptıklarına, onun ahirette yapacağı şahidlik" anlamı verilmiştir. Bazı ayetlerde bu du-rum anlatılmaktaysa da (4/41, 16/89) yukarıdaki ayette sözü edilen Rasûlullah'ın "şahid oluşu", dünya ile ilgilidir ve kendisine risaletin veril-mesiyle birlikte, hâl ile tebliğ niteliğinde icra ettiği önemli bir misyondur. Buna göre, "şahid olma", hemen risaletin akabinde, (73/15) müjdeleme ve uyarma görevlerinden de önce gelen ve insanların Allah'a ve Rasulüne inanmalarında büyük rolü olan bir durumdur. Buna biz tutarlılık da diyebiliriz.

Buna göre o, bir rasul olarak, hakkın, vahyin şahididir, tanığıdır. O, risalet öncesi ve sonrası örnek şahsiyetiyle, bizatihî ilahî mesajın, risaletin en büyük delilidir. Şahit olarak göndermenin anlamı, dünyada onlar için hem söz, hem de eylem ile hakka işaret etmesidir. Peygamber, bütün insanlara sunmak üzere görevlendirildiği şeyleri, önce kendi nef-sinde uygulayarak göstermelidir. O'nun karakter ve davranışları, davetin-de ne kadar samimi olduğuna şehadet etmelidir.

2. Müjdecî:

Hz. Peygamber'in şahitlik vasfından sonra zikredilen bir vasfı da, müjdecî oluşudur. (25/56, 10/12, 48/8, 35/24, 11/3, 5/19, 17/105, 34/28)

Birçok ayette Hz. Peygamber, inanıp dürüst iş yapanlara, müminle-re, sabredenlere, mütevizilere, iyiliksever kimselere Allah'ın çeşitli mûka-fatlarını müjdelemekle emrolunmuştur.

Şüphesiz, insanlara ümit aşılama, onlara aşk, şevk ve heyecan

bahşederek motive etme gibi önemli birçok yönü olan müjdeleme, Hz. Peygamber'in hem bizzat yaptığı, hem de ashabına emir buyurdıkları önemli bir yöntemdir:

"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın!"⁸

İnsanlara güler yüzle, tatlı sözle, yapıcı bir üslupla, teşvik ederek, iyiyi, güzeli, mükafatı göstererek anlatabilmek, eşyaya olumlu bakabilmek, "müjdeleme" şeklindeki görevini ve bunun arkasındaki ahlaki yönünü ifade etmektedir.

3. Uyarıcı:

Hz. Peygamber'in risalet misyonunda, önemli görevlerinin başında "inzâr" yani uyarma vazifesi gelmektedir. (25/56, 10/12, 48/8, 35/24, 11/3, 5/19, 17/105, 34/28) O, insanları avutan değil, akibetleri konusunda uyaran, uyandıran bir elçidir.

Başlangıçta sadece yakın akrabalarına yönelik olan bu uyarma görevi, bilahare bütün Mekke'ye ve çevresine, nihayet Kur'an'ın ulaştığı herkese yöneltilmiş, böylece Hz. Peygamber, insanları Kur'an ve azab günü ile uyarmıştır.

İbn Abbas'ın anlattığına göre bu ayetler inince Hz. Peygamber birgün Safa Tepesi'ne çıkıp bütün Kureyş'e seslenmiş, toplandıklarında ise onlara:

"Ne dersiniz, size şu dağın arkasında (sizinle savaşmak üzere düşman) atlılar bekliyor diye haber versem, bana inanır mısınız?" diye sorunca onlar:

"Evet, zira biz senden hiç yalan işitmedik" dediler. Bunun üzerine o:

"Öyleyse haberiniz olsun ki ben, şiddetli azap öncesinde size gönderilmiş bir uyarıcıyım. Allah bana en yakın akrabalarımı uyarmamı emretti. Bilin ki "Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur" demeniz dışında benim size ne dünyada bir menfaatim, ne de ahirette bir nasibim dokunur!" buyurdu.⁹

Yine Hz. Peygamber bu misyonunu, şu nefis teşbih ve temsiliyle şöyle anlatır:

"Benim ve Allah'ın beni gönderdiği misyonun misali, bir topluma gelip 'Ben çıplak uyarıcıyım, düşman ordusunu gözlerimle gördüm. Derhal kaçın! kaçın!' diyen kimsenin misaline benzer. O toplumdan bir kısmı,

⁸ Buhari, İlim 11, I. 25

⁹ Buhârî, Tefsir 26 / 2, VI. 16-7; 111 / 1, VI. 94-5; Muslim, İman 355, I. 194; İbn Sa'd, Tabakat, I. 200.

onun bu uyarısına itaat etmiş ve geceleyin sessizce kaçıp kurtulmuş; bir kısmı ise onu yalanlamış ve sabahleyin gelen ordu tarafından helak edilmiştir. İşte bana itaat edip getirdiğime tâbi olan kimsenin misali ile bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanın misali buna benzer.”¹⁰

4. Davetçi:

Risaletin verilmiş sebebi ve bir rasulün en büyük görevi insanları Allah'a davet etmektir. O, insanları davet ettiği bu dini, kendi heva ve hevesiyle ortaya atmadığı gibi, kendi çıkarları için de ihdas etmiş değildir. O, bunu tamamen Allah'ın izni ve iradesi doğrultusunda yapmış ve Allah'a davet etmekle görevlendirilmiştir.

Rahmet Peygamberi, çevresindeki herkesin hidayete kavuşması ve kurtuluşa ermesi için davet görevinde o kadar ısrarlı ve hırslı bir çalışma yürütmüştür ki neticede bu yüzden “Neredeyse inanmıyorlar diye kendini parçalayacaksınız!” diye birkaç defa Allah'ın itabına/azarına uğramıştır. (33/46, 80/1-2, 26/3-4, 18/6, 16/37, 35/8, 8/67-9)

Ayrıca davet çalışmaları esnasında müşriklerin her türlü olumsuz tepkilerine karşı daima sabırlı olması da istenmiştir. Şüphesiz vahyin güdüm ve gözetiminde devam eden davet çalışmalarında, Rabbânî ve nebevî bir stratejinin takip edildiği görülür. Allah ve Rasul'ünün insanlara yönelttiği davet, onlara hayat vermektedir. (8/24) Hz. Peygamber'e, Rabb'inin yoluna hikmet ve güzel öğütler ile davet etmesi, insanlarla en güzel bir tarzda mücadele etmesi emredilmiş (16/125), o da bu emre uygun olarak insanları Allah'a basiretle davet etmiştir (12/108).

Onun hedefine ulaşmak için takip ettiği bu merhaleler, kullandığı vasıtalar ve ortaya koyduğu metodlar, gerek sahabe için, gerekse bütün davetçiler için en güzel davet yöntemini ve ideal bir pratiğini oluşturur.

5. Aydınlatıcı bir kandil:

Bilindiği gibi, Kur'an'da İslam ile küfür “nur” ile “zulumât”, yani aydınlık ve karanlıklar olarak ifade edilmiştir. İşte Hz. Peygamber, Allah'ın nurunu yaymak, çevresindeki karanlıkları bu nur ile aydınlatmak ve nihayetinde onu tamamlamak ile görevlendirilmiştir. O, Allah'ın izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkartmakta ve onlara dosdoğru yolu göstermektedir. (5/16, 57/9)

¹⁰ Buhârî, Rikak 26, VII. 186; Buhârî, I'tisam 2, VIII. 140; Muslim, Fedail 16, II. 1788-9; Ayrıca bkz: Ramehurmuzî, Ebû Muhammed el-Hasen b. Abdurrahman b. Hallâd, Kitâbu Em-sali'l-Hadîs, tah. Abdulalî Abdulhamid el-A'zamî, Bombay-1983, Daru's-Selefiyye, s. 29-33, 22-3; Ibn Hacer, Fethu'l-Bârî, XI. 323.

Hız. Peygamber bu misyonuyla bir kandili temsil eder. O, münevver olduğu gibi, münevvidir de. O sadece kendi zamanındaki insanlara, civarına, yakın çevresine ışık tutmuş değildir. O, bütün beşeriyeti aydınlatmakta, onlara yol ve ufuk göstermektedir.

Göç ettiği Yesrib'i İslam'ın nuruyla nurlandırmış ve orayı kısa sürede "el-Medinetu'l-Münevvere" yani, "Allah'ın diniyle aydınlanmış şehir" haline dönüştürmüştür.

Onun tutmuş olduğu ışık, vefatından sonra da sürekli yayılmış, hâle hâle bütün İslam alemini aydınlatmış, 15 asırdır aydınlatmaya devam etmektedir. Hatta şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki içinde yaşadığımız modern cahiliyyede özelde Müslümanlar, genelde bütün beşeriyet bu nebevî meşaleye her zamankinden daha fazla muhtaçtır.

b. "Andolsun, size içinizden öyle bir elçi gelmiştir ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. O, size çok düşkündür. Müminlere çok şefkatli ve çok merhametlidir." (9/128)

1. İçlerinden biri:

İçlerinden, kendilerinden, kendi cinslerinden, kendileri gibi beşer olan bir elçidir. Melek değil, kral değil, cin değil, onlar gibi sade, tabii, mütevazı bir hayata sahip, kendisini "Mekke'de kurutulmuş et yiyen bir kadının oğlu" diye tanıttak kadar onlardan biridir.

Eğer yeryüzünün sakinleri insanlar değil de melekler olsaydı, Allah onlara örnek olması için "melek-rasul" gönderirdi. Kur'an'da altı çizildiği gibi o, beşeriyete gönderildiği için, onlara örnek olacağı için "beşer-rasul"dür. (17/93-94)

Peygamberler, ilâhî olan bilgileri/mesajları, beşerî idrake sunmak için gönderilmişlerdir. İlâhî olanla, beşerî olan arasında adeta bir köprü vazifesi görürler. Ancak zaman içerisinde değişen peygamber tasavvuru, Hız. Peygamber'in beşerî yönünü de beşer üstü hale dönüştürmekte gecikmemiştir. Bu sebeple Hız. Peygamber, ne sadece bir rasuldür, ne de sıradan bir beşerdir. O, elçiliğiyle, örnekliliğiyle bir "beşer-rasul" dür.

O, ne bir peygamber olarak, ne Medine'de toplumun lideri olarak, mütevazı yaşam tarzında herhangi bir değişikliğe veya ayrıcalığa yeltenmemiştir. Ganimet, fey ve devlet imkanlarına rağmen o, hasırda yatmayı, yiyecek olarak bulduğu kadarıyla yetinmeyi, sade ama temiz giyinmeyi tercih ederek, adeta herhangi bir kanaatkar zahid gibi yaşamayı yeğlemiştir.

2. Sıkıntıları O'nun sıkıntısı:

Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında onun, gerek Mekke'de, gerekse Medine'de daima Müslümanların derdine derman, onların sıkıntılarını tercüman olmaya çalıştığı görülür.

O hiçbir zaman, kendi köşesine, köşküne çekilmemiş; güçsüzlerin, çilekeşlerin sıkıntılarını yüreğinin derinliklerinde hissetmiş, onlara sürekli sabır ve mukavemet aşılıyarak ayakta kalmalarını, dirençli olmalarını sağlamıştır.

Eza, cefa ve işkencenin sıradanlaştığı Mekke'nin ilk yıllarında, ashabıyla birlikte o da çeşitli eziyetlere maruz kalmıştır. 2-3 yıl kadar süren abluka yıllarını ashabıyla birlikte yaşamıştır. Açlığı, korkuyu, hicreti ve nihayet savaşları onlarla birlikte yaşamış, hendeği birlikte kazmıştır.

O, Müslümanları, bir vücut gibi görmüş, herhangi bir azadaki acıyı bütün vücudun hissedeceğini hatırlatmıştır. Nitekim Müslümanların kavmiyetçilik hastalığıyla parçalanışından bahsederken Akif şöyle der:

Hiç sıkılmaz mısınız Hz. Peygamber'den,
Ki uzaklardaki bir mü'mini incitse diken,
Kalb-i pâkinde duyarmış o musibetten acı,
Sizden elbette olur rûh-u Nebî davacı! (Safahat, s. 179)

3. Onlara çok düşkün:

Sosyal statüsüne, köle-cariye oluşuna, zengin-fakir oluşuna bakmaksızın herkesle ilgilenmiş, arpa ekmeğine davet edenin davetine icabet etmiştir. Özellikle biçare ve gariplere, kimsesizlere, öksüzlere ve yetimlere ayrıca değer vermiştir. Medine'deki cariyelerden herhangi biri, onun elinden tutup, dilediği yere götürerek ona derdini dökebilirdi. Cemaate gelmeyenleri sorar, hastaları ziyaret eder, cenaze namazlarını kıldırır, borcunu ödeyemeyenlerin borcunu kendisi üstlenirdi.

Veda haccına geldiklerinde, yüz bin civarındaki ashabını o zaman için Mekke dışında kalan Ebtah denilen mevkiye (Cin Mescidi tarafı) açık araziye yerleştirmişti. Mekke'deki bazı akrabaları peygamberimizi ağırlamak istemişler, evlerine buyur etmişlerse de o ashabıyla birlikte kalmayı tercih etmiştir. Aynı şekilde Mekke'yi fethettikten sonra da doğup büyüdüğü ve zor ayrıldığı Mekke'ye tekrar yerleşmeyi aklından bile geçirmemiş, "Hayatım da mematım da sizinle beraber" diyerek ashabıyla birlikte tekrar Medine'ye dönmüştür.

Biricik oğlu İbrahim ile kızı Zeynep'ten olma bir torununun ölümü karşısında gözyaşlarına hakim olamayan rahmet elçisi, Mute Savaşı'nda

şehit olan Hz. Cafer ve diğer şehitlere ağlamaktan da kendini alamamıştır.

4. Müminlere çok şefkatli ve çok merhametli:

Allah Rasulünün en bariz vasfı, onun bir rahmet peygamberi oluşudur. (21/107) Nitekim Peygamber Efendimiz kendisi hakkında şöyle buyurur:

"Ben lanet okuyucu olarak gönderilmedim, rahmet olarak gönderildim!"¹¹

Onun rahmet yönü, hayatının her aşamasında açıkça görülür. İnançlarını yaşayabilecekleri bir yurt arayışı içinde vardıkları Taif'te, Sakiflilerin taşlı sopalı saldırısına uğradığı, mübarek ayakları kanlar içinde kaldığı, bütün ümidi ve elleri boşa çıktığı bir anda dahi, saldırganlara beddua değil, islah ve hidayetleri için, Allah'ın onları affetmesi için ellerini açıp dua eden o rahmet elçisidir.

"Bizi öldürmeye gelen bizde dirilsin!" felsefesiyle kendisini öldürmek isteyenlerden intikam almayıp onları affederek gerçek hayata kavuşturan, kendisini Mekke'den kovanları elleri kolları bağlı bir şekilde fethettiğinde, Hz. Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi "Bugün sizi kınayacak değilim. Haydi gidin serbestsiniz!" diyen yine o rahmet elçisidir.

Yakalanan yavrusu için gökte çırpınan kuşa yüreği dayanamayan, canlı hayvanların hedef tahtası yapılmasını kesin olarak yasaklayan, arka saflarda ağlayan bir bebeğe dayanamayıp normalde oldukça uzun okuduğu sabah namazını Kevser suresiyle kıldıran, biricik oğlunu kaybettiğinde gözyaşlarına sahip olamayan o rahmet elçisinden başkası değildir.

Evet o, şefkatlidir, merhametlidir. "Büyüklerimize saygı duymayan, küçüklerimize sevgi göstermeyen bizden değildir" buyurmakla kalmamış, kendisi bunun en güzel örneklerini sergilemiştir.

c. "**Şüphesiz sen büyük bir ahlak üzeresin**" (68/4)

Bu kısa ayet, şu iki anlamı içermektedir:

1. İlk inen surelerden olması hasebiyle, Hz. Peygamber'in risalet öncesinden beri büyük bir ahlaka sahip olduğunu ifade eder.

2. Hali hazırda olduğu gibi ilerleyen zaman diliminde de büyük bir ahlak üzere olacağı, aynı minval üzere devam edeceği murad edilir. Nitekim başka bir ayette "Şüphesiz sen dosdoğru bir rehberlik (hüda) üzeresin" (22/67) buyurulmuştur.

¹¹ Muslim, *Birr* 87, III. 2007.

Cibril ile ilk karşılaşmasının ardından yaşadığı korku ve endişeler sonucu,¹² başından geçen bu ilk tecrübenin verdiği telaş ve heyecanla yorganına bürünen Hz. Peygamber vefakâr eşine kendisine birşeyler olmasından korktuğunu söyleyince, Hz. Hatice onu "Hayır, Allah seni asla utandırmaz! Çünkü sen akraba ilişkilerini sürdürür, doğru söyler, güçsüzü yüklenir, yoksulun ihtiyacını karşılar, misafiri ağırlar ve mazlum hak sahibine yardım edersin!" diyerek tesellî etmekteydi.¹³

Risalet öncesi kırk yıllık hayatında çevresi tarafından "Muhammedu'l-Emîn" olarak tanınan Hz. Peygamber, risalet öncesinde ve sonrasında en büyük destekçisi olan eşi tarafından da bu ahlâkî niteliklerle tanıtılmaktadır. Aslında Hz. Hatice'nin bu ifadeleri ayette zikredilen "azim ahlak" ifadesinin sadece birkaç somut açılımıdır.

d. "Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden daha ileridir..."
(33/6)¹⁴

Bunun anlamı, onun müminlerin asıl sahibi, herkesten daha yetkili velisi, hamisi olduğudur. Yani o, onları kendilerinden daha çok düşünür. Nitekim şöyle derdi: "Hem dünyada, hem de ahirette her müminin herkesten önce velisi benim...Kim belli bir borç bırakmış veya aldığı emaneti kaybetmişse (alacaklı) bana gelsin, zira onun velisi benim."¹⁵

H. IV. yılda Necd bölgesine irşad yapmak üzere gönderdiği 70 kişilik kurra, Bi'r-i Maüne denilen yerde çevrede bulunan kabileler tarafından kuşatılarak iki kişi hariç şehit edilmişlerdi. Hiçbir hadiseden bu kadar müteessir olmayan, bu derece üzülmeyen Hz. Peygamber, tam bir ay boyunca bu kabilelere kunut (namazda bed dua) okumuş, onları lanetlemişti.

e. "Allah, kendilerine içlerinden, ayetlerini onlara okuyan, onları temizleyen ve onlara Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle müminlere şüphesiz büyük lütufta bulundu. Oysa daha önce onlar, açık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı." (3/164)

1. Allah'ın, müminlere büyük bir lütfu

Buradaki "lütufta bulundu" diye tercüme ettiğimiz "menne alâ" ifadesi, "iyilikte bulundu, bol nimet verdi" anlamına geldiği gibi, "minnet altında bıraktı", "minnattar kıldı" anlamına da gelebilmektedir. Yüce Allah

¹² Bkz: 73 Müzzemmil 1-2; 74 Müddessir 1-2; 68 Kalem 1-2; İbn Sa'd, I. 194-5; Taberî, Tarih, II. 302

¹³ Buhârî, Bed'u'l-Vahy 3, I. 3; Muslim, İman 252, I. 139-142.

¹⁴ H. Altuntaş ve M. Şahin tarafından hazırlanan Diyanet'in mealinde ise bu ayet "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir" şeklinde çevrilmiştir. Biz yukarıdakini tercih ettik.

¹⁵ Buhari, Tefsir 33/1, VI. 22.

böyle bir peygamber gönderdiği için, bir de (49/17)'de ifade ettiği üzere hidayet verdiği için bu minnetten söz etmektedir. Şu halde müminlere kendi içlerinden, kendi cinslerinden, nesebini ve ahlakını bildikleri böyle bir elçi göndermesi minnet duyulacak, minnet edilecek kadar büyük bir lütuftur. Bu büyük nimet karşısında minnetşinas olunmalı, yani bu nimetin kadri çok iyi bilinmelidir. Nitekim M. Akif bunu şöyle dile getirir:

Dünya neye sahipse, onun vergisidir hep,
Medyun ona cem'iyeti, medyun ona ferdi,
Medyundur o Ma'suma bütün beşeriyet.
Ya Rab, bizi mahşerde bu ikrar ile haşret!

2. Allah'ın ayetlerini okuyan bir peygamber

Tebliğ vazifesinin en önemli kısmını, tilavet, yani Hz. Peygamber'in Rabb'ından gelen vahiyleri, âyet ve sûreleri insanlara okuyarak duyurması oluşturur. Hz. Peygamber, daha önce kitap nedir, iman nedir bilmezken, hiçbir kitap okumuş-yazmış birisi değilken, kendisine bir kitap verileceğini de ümit etmezken, aralarında o haliyle bir ömür boyu kaldıktan sonra ilahi irade O'nu Allah'ın Kitabı'nı insanlara okumakla görevlendirmişti.

"Ey Elçi! Rabbinden sana indirileni duyur! Eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yapmamış olursun!" (5/67).

Hem görevi, hem de bu ayet gereği, Hz. Peygamber, kendisine indirilen vahiyden hiçbir şeyi gizlememiş, onları insanlara, Müslümanlara duyurmuştur.

3. İnananları arındıran bir peygamber

Burada dile getirilen tezkiye, hem maddi hem de manevi temizliği, arınmayı içermektedir. Hz. Peygamber bu görevi sayesinde, cahiliye insanlarını Medine'ye, medeniyete, hem de su medeniyetine kavuşturmuştur. Kız çocuğunu diri diri gömecek kadar katı-gaddar insanlardan, can taşıyan her varlığa, hatta eşyaya rıfkla, merhametle muamele edecek bir Medine toplumu oluşturabilmiştir.

Tezkiye, abdest, gusül, vücut, elbise, ev, çevre temizliğinden tutun da gerek haram kazançtan kaçınarak, gerekse zekatını vererek malın ve sahibinin temizlenmesine, her türlü olumsuz davranışlardan uzak kalarak ahlakın, ruhun, kalbin temizlenmesine (nefis terbiyesi ve tezkiyesi) varıncaya kadar iç ve dış temizliği, bireysel ve toplumsal temizliği ifade eder. Diğer bir ifadeyle tezkiye, temiz bir birey ve o bireylerden oluşan "temiz bir toplum" tesis etmektir.

Kanaatimizce Cafer b. Ebû Talib'in Habeşistan'a hicret ettiklerinde Kral Necaşî'ye hitaben söylediği şu sözler, Hz. Peygamber'in tezkiye görevini bütün yönleriyle ortaya koymaktadır:

"Ey Kral! Biz putlara tapan, ölü eti yiyen, her türlü fuhşiyatı yapan, akraba ilişkilerini koparan, komşuya kötü davranan cahilî bir toplum idik. Bizden güçlü olan, zayıf olanı yerdî.¹⁶ İşte Allah bize içimizden nesebini, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini bildiğimiz bir rasûl gönderinceye kadar bizler bu haldeydik.

Gönderilen bu rasûl, bizi, Allah'ı birlemeye, O'na kulluk etmeye, O'ndan gayrı babalarımızın taptığı taş ve putları terketmeye çağırdı. Bize doğru sözlülüğü, emaneti yerine getirmeyi, akrabalarla ilişkileri devam ettirmeyi, iyi komşuluğu, haramlardan ve kan dökmekten el çekmeyi emretti ve bizi fuhşiyattan, yalan sözle şahitlikten, yetim malı yemekten, iffetli hanımlara iftira etmekten yasakladı. Bize yalnızca bir Allah'a kulluk etmemizi ve O'na hiçbir şeyi şirk koşmamayı emretti, namazı, zekatı ve orucu emretti. Daha başka İslami emirler saydıktan sonra Hz. Cafer sözlerini şöyle tamamlamıştır: "Biz de onu derhal tasdik ettik, ona inandık ve Allah'tan getirdiğine uyduk. Yalnızca Allah'a kulluk ettik ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmadık. O'nun bize haram kıldığını haram, helal kıldığını da helal kıldık..."

Gerçekten de Hz. Cafer'in çok veciz bir şekilde ifade ettiği gibi, Hz. Peygamber, asırlardır süregelen bir cahiliye toplumunu, 23 yıllık risaleti süresince saâdet toplumuna çevirmeyi başarmıştır. Allah'ın hidayeti ve Hz. Peygamber'in tezkiyesi neticesinde cahiliye döneminin kaba, zorba ve müşrik insanlarının, çok kısa sürede gerçekleşen bu toplumsal değişimle, nasıl örnek bir nesil olduklarına tarih şahittir. İşte bu sebeple olmalıdır ki bazı usulcülerimiz, "Şayet Rasûlullah (s)'in nübüvvetini ispat için hiçbir mucize olmasa, sadece onun ashabı bile (bunun ispatına) yeter" demişlerdir. Yani, onun tezkiyesiyle oluşan bu yeni ve medenî toplumun, bir ashab-ı kiram toplumunun vücuda gelmesi âdetâ mûcizevî bir değişimdir ve yalnızca böyle bir neslin oluşumu bile onun peygamberliğini ispat eder.

---

¹⁶ Hz. Peygamber'in ortaya çıktığı bu ortamı Akif merhum ise şöyle anlatır:
Bir kerre zuhur ettiği çöl en sapa yerdî,
Bir kerre de, mâmûre-i dünya o zamanlar,
Buhranlar içindeydi, bugünden de beterdî
Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta,
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdî. (Safahat, s. 499)

4. Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber:

Hz. Peygamber'in inen vahiyleri tebliğ ve tilavetinin yanısıra, inanana Kitabı, hikmeti ve hatta bilmediklerini öğretme gibi önemli bir vazifesi daha vardır. Allah'ın Kitabı'nı öğretmesi, daha çok amelî konularla ilgili olup pratiğe yöneliktir.

O, Kur'an'ın yanısıra, hikmeti de öğretmektedir (2/129, 151, 231, 3/81, 164, 4/113, 5/110, 16/125, 17/39, 62/2). Bazı alimlerimiz tarafından "sünnet" olarak anlaşılan hikmet, sünnet olsun ya da olmasın, onun öğrettiği bütün öğretileri ve hikmetli bilgileri ifade eder.

Rasul-i Ekrem, vahiyle donanmış, hikmetle bezenmiş bilge bir muallimdir. Bazı rivayetlerde kendisinin de buyurdıkları üzere o, muallim olarak gönderilmiştir. İbn Mes'ud'un ifade ettiği gibi, Rasûlullah (s) hayrın başlangıçlarını da sonuçlarını da öğretmiştir. O, hayatın her alanında, insanlara faydalı olduğunu düşündüğü pekçok şeyi ashabına öğretmiştir.

Kur'an'ın anlaşılması kadar yaşanmasında da Hz. Peygamber'in bu görevi fevkalade önem arz etmektedir. Aksi taktirde vahiy sayfalar halinde de gönderilebilir, ayrıca bir de peygamber göndermeye ihtiyaç kalmazdı.

İşte Hz. Peygamber'in aslî görevi inen ayetleri bizatihi uygulamalı olarak öğretmesidir. Tabiri caizse, Kur'an ilahî iradenin yazılı bir senaryosu; Hz. Peygamber'in onu hayata geçirmesi de bu senaryoyu canlandırmasıdır diyebiliriz.

III. Hitaplardan hareketle

Yüce Allah'ın, birçok ayette gerek peygamberine hitap ederken, gerekse ondan söz ederken kullanmış olduğu çeşitli ifadelerden hareketle peygamberimizin ahlakına dair bazı tespitler yapılacaktır.

O, yetim iken Rabbi tarafından himaye edilmiş, arayış içindeyken kendisine hidayet edilmiş (93/6-7), daima ilahî gözetim, denetim (52/48) ve koruma altında tutulmuş (48/2, 5/67), Allah'ın fazlı ve rahmeti, indirilen kitap, hikmet sayesinde saptırılmaktan ve zarara uğranmaktan korunmuş (4/113, 5/42), Rabbi tarafından terk edilmemiş, güceniilmemiştir (93/1-3).

Sabah akşam yakarak ve korkarak Rabbini zikrederdi, gafil değildi (7/205, 76/25) Allah'a yalvarıp yakaran fakirleri yanından kovmazdı (6/52).

Ne Allah'ın hazinelerinin kendi yanında olduğunu söylemiştir, ne melek olduğunu, ne de gaybı bildiğini iddia etmiştir (6/50). Fakat birçok defa ilahî yardım, zafer ve fetihlere mazhar olmuştur (48/1-3, 18-19, 24, 26, 28, 9/25, 40, 110/1).

O, şaki olmadığı gibi (20/2), zorlayıcı da değildir (10/99, 88/21-22). O, kimsenin üzerinde bekçi olmadığı gibi (4/80, 6/104), kimsenin vekili de değildir (10/108, 6/66, 6/104-7), hainlerin savunucusu da olmamıştır (4/107). Yahudilere veya Hıristiyanlara uymamıştır (2/120, 5/50), inananlar onu gevşetmemiştir (30/60) ama insanların küfürde oluşu onu üzümüştür. (31/23)

IV. İtaplardan hareketle

Aslında, Allah elçisinin Kur'an'da itab edildiği (azarlandığı) ayetlere bakılırsa, onlardan çoğunun sebebinin onun engin rahmeti olduğu anlaşılır. Çevresindekilerin de bu rahmet deryasından içmeleri için İslam'a davet konusundaki aşırı hassasiyeti, onun birçok ayette itab edilmesine sebep olmuştur.

Mesela amcasının hidayetini veya bağışlanmasını çok istemesi (28/56, 9/113), münafıkların reisinin cenaze namazını dahi kılama teşebbüsü (9/62-63, 83-97), hep onun aşırı merhametindedir.

Birgün, kalbini ve kabilesini kazanma ümidiyle ileri gelen müşriklerden bir zata İslam'ı anlatırken, kendisine seslenerek gelen âmâ İbn Ummu Mektum'a bir an için yüzünü çevirdiği için itab edilmiştir (80/10)

Savaştan ayrılmak isteyen münafıklara verdiği izin sebebiyle itab edilmiştir. Burada da Hz. Peygamber'in bu insanları da zaman içerisinde kazanma beklentisi söz konusudur. (9/43-45)

Hanımlarıyla iyi geçinen, onlara daima güzel davranan Hz. Peygamber (33/28-32), onların gönlünü alabilmek için verdiği bazı sır ve kararlar sebebiyle itab edilmiştir. (66/1) Hanımlarının bazı talepleri, ona karşı bazı çıkışları karşısında sessizliğini bozmamış, ancak bu durum karşısında da devreye vahiy girmiş ve onlara gerekenleri Yüce Allah söylemiştir. (66/3-5) Vahyin ona söylediği şu ifadeler aynı zamanda onun yüksek ahlakının da bariz göstergesidir: "Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzelce bırakayım. Eğer Allah'ı, Rasulü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükafat hazırlamıştır" (33/28-29).

V. İthamlardan hareketle

Bu ifadeyle, müşriklerin, Hz. Peygamber'i karalamak, onu yıpratmak ve insanların gözünden düşürmek amacıyla ortaya attıkları çeşitli itham ve iftiralara kastediyoruz. Onların bu ithamlarını Yüce Allah birçok ayette dile getirmiş ve elçisinin bu ithamlardan beri olduğunun altını çizmiştir. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

O, mecnun, yani cinli, cin çarpmış, cinnet geçirmiş, cinlerle ilişkisi olan bir mecnun değildir. (7/184, 23/70, 81/22, 37/36, 68/2, 51, 34/8,47, 44/14, 52/29). O, meftun, yani deli veya bir şekilde fitneye düşürülmüş, fitneci de değildir. (68/6)

O, meshur, yani sihirlenmiş, büyülenmiş olmadığı gibi, büyücü ve sihirbaz da değildir. (25/8, 17/47, 38/4). O, kahin de değildir. (52/29, 69/44)

O, azgınlara uyan bir şair de değildir. (26/224, 36/69, 37/36, 21/5, 52/30, 69/43). O, dalalete düşmüş bir sapık veya azgın olmadığı gibi, hevasından konuşan biri de değildir (53/1-4).

O, bir yalancı olmadığı gibi (38/4, 10/95), müfteri, yani Allah'a iftira eden biri de değildir. (17/73, 25/4, 11/13, 35, 34/8, 43, 42/24, 46/8, 16/101, 69/46-8)

O, cahil, kaba-saba, zorba biri de değildir. (6/35, 88/22, 50/45)

Her söylenene kulak (veren) biri değil, hayrı işiten bir kimsedir (9/61)

VI. Halet-i ruhiyesinden hareketle

Hz. Peygamber'in ahlakını en güzel yansıtan bir başka husus da Yüce Allah'ın birçok ayette, Hz. Peygamber'in psikolojisini, iç dünyasını, halet-i ruhiyesini açığa çıkarması, dışa yansıtmasıdır. Bu tür ayetlerden hareketle, Hz. Peygamber'in risalet yılları boyunca ne tür endişeler yaşadığını, nelerden çekindiğini veya korktuğunu, neler düşündüğünü, nelere meyledecek gibi olduğunu, nelere üzüldüğünü, nelerden dolayı canının sıkıldığını öğrenmemiz mümkün olabilmektedir.

Risaletin ilk günlerinde, yüklendiği sorumluluğun neredeyse sırtını kıracak kadar ağır bir yük altında olduğu, ancak Allah tarafından gönlüne ferahlık verildiği, şanı yüceltildiği anlatılmaktadır. Artık o, her türlü zorlukları aşacak, durmadan dinlenmeden Allah'a giden yolda çabalayacaktır (94/1-8, 108/1-3). Bu durum, onun böylesine büyük bir sorumluluk karşısındaki halet-i ruhiyesini, sorumluluğun ezici ağırlığını yüreğinin derinliklerinde hissettiğini yansıtmaktadır.

İnsanları İslam'a kazanabilmek için neredeyse onlara biraz meyledeceği, ancak Allah'ın onu sabit kıldığı anlatılmaktadır (17/74-6).

Yakını dahi olsa, müşrikler için Allah'tan istiğfar dileyemez (9/113), sevdiği birileri dahi olsa, hidayet etmek onun elinde değildir, hidayet verme sadece Allah'ın yetkisindedir ve sadece Allah dilediğine hidayet eder. (28/56) Bu ifadelerden onun muhtemelen ölünceye kadar kendisine destek veren amcasının hidayet üzere olmasını ve o minval üzere ölmesini

çok arzuladığı anlaşılmaktadır.

Müşriklerin bazı mucize talepleri karşısında canı sıkılıyor, gönlü daralıyor ve uyarılıyor. (11/12-3-13) Müşriklerin kendisinden mucizeler istemesi karşısında "Ben Rabbimi tenzih ederim, Ben sadece bir beşer-rasulüm" şeklinde cevap verdiği gibi (17/90-95); onların Kur'an'ı değiştirmesi yolundaki taleplerine de olumsuz cevap veriyordu. (10/15)

Söylentilerden dolayı gönlü daralır (15/97, 6/33), mahzun ve muzdarib olurdu (36/76, 6/33, 11/12, 15/97, 33/37, 5/41). Herkesin hidayete erişmesini arzuladığından, müşriklerin yüz çevirmeleri çok zoruna gider ve bu yüzden de itab edilirdi (6/35).

Hz. Peygamber, insanların kendisi hakkında yanlış yorumlar yapmasından çekinir, korkardı. Nitekim azadlısı Zeyd'in, hanımı Zeyneb'i boşaması ve kendisiyle evlenmesi gibi bir ilahi emir karşısında, sırf "oğulluğunun boşadığı hanımla evlendi" denilmemesi için Zeyd'e "Eşini tut ve Allah'tan sakın!" demesi (33/37), onun yaşadığı halet-i ruhiyeyi yansıtmaktadır.

O, münafıklarla ilişkilerde zahire göre hükmetmiş, onlara Müslüman muamelesi yapmıştır. Ancak onların çeşitli entrikaları vahiy ile bildirildikten sonra, karşı tavır geliştirmiştir. Bu cümleden olarak Mescid-i Dırar'ın açılışını yapmaktan vaz geçmiş, onların yalanlarını, müminler arasında tefrika yaratma şeklindeki gerçek amaçlarını haber veren ayetler neticesinde onların üzerine gitmiştir. (9/108)

Münafıklar onu zekat, ganimet vb. konularda rahatsız ettikleri, hatta eziyet ettikleri halde, o, onlara müsamaha ve merhametle davranmıştır (9/58-63). Onların gizli planlarına, birçok yalanına vahiyle muttali olduğu halde, yine de onların ileri sürdüğü mazeretleri kabul etmeyi yeğlemiş, onlar için istiğfar dilemeyi tercih etmiştir. Ancak inen vahiyler, bu münafıklara karşı sert bir tavır göstermesini emretmiştir. Artık onlardan ölen birinin cenaze namazını kılması, kabri başında durması yasaklanmış, mazeretlerini kabul etmesi engellenmiştir. (9/62-63, 83-97) Münafıkların dış görüntüsüne ve konuşmalarına -hoşuna gitse de- aldanmamalıdır. Zira onlar düşmandır ve onlardan sakınmalıdır. Onlar için bağış dilese de dilemese de değişmez, zira Allah onları asla bağışlamayacaktır. (63/4-8) Onların ne malları, ne de evlatları onun ilgisini çekmemelidir. (9/55)

O, yüce ahlakı sebebiyle etrafında yaşanan bazı olumsuzluklar karşısında sessiz kalmış, ancak inen vahiyler bu hususlara dikkat çekmiştir. Buna göre müminler, Hz. Peygamber'in her hangi bir davetini bir başkasının daveti gibi göremeyecekler, O'nunla herhangi bir toplantıdayken O'ndan izin almadan ayrılamayacaklardır. (24/62-3) O'nu Allah'ın se-

lamıyla selamlayacaklar, O'nun yanında gizlice konuşmayacaklar ya da bunun için sadaka vereceklerdir. Onlara yer açmaları veya kalkıp gitmeleri söylendiğinde buna uyacaklardır. (58/8-12) O'nun önüne geçmeyecekler, seslerini onunkinden fazla yükseltmeyecek, başka insanlara seslendikleri gibi kendisine seslenmeyecekler, onun evden çıkışını bekleyeceklerdir (49/1-5). Yemek vb. davet edilmeden, vakitli vakitsiz onun evine girmeyecekler, çağırıldıklarında ise yemeği yer yemez hemen dağılacaklardır. Zira Hz. Peygamber aşırı haya sahibidir evinde yemek yiyenlerin kalkmayıp konuşmayı sürdürmeleri onu rahatsız ettiği halde hayasından dolayı müdahale etmemiş, ezaya katlanmayı tercih etmiştir. Oysa Allah bu gerçeği dile getirmekten çekinmemiştir. (33/53,57).

VII. Görevlerinden hareketle

Risalet öncesinde herhangi bir iddiası, (peygamberlik vb.) davası yoktu (10/16, 29/48), kitap nedir, iman nedir bilmezdi (42/52).

O kadar tabii, gösteriş ve kibirden uzak, o denli sadedir ki bu durum kendisiyle istihza edilmesine yol açmış, insanlar "Allah, Rasul olarak bunu mu göndermiş!" diye taaccüplerini dile getirmişlerdir (25/41-2, 10/2, 43/31, 17/94).

Allah'a davetinde hikmete ve güzel öğüte başvurur, muhataplarıyla mücadelesinde de en güzel yolu kullanırdı. Müslümanlara yapılan kötülüklere misliye mukabele etme ruhsatı verilmiş, ancak yine de kendisine sabretmesi tavsiye edilmiştir. (16/125-7)

Tebliğ ve risalet görevini tam olarak yapmış (5/67), sadece Allah'tan gelen vahye uymuş, onda hiçbir değişiklik yapmamış, Allah'a isyan etmekten daima korkmuş, (10/15), hakkı, bilgiyi asla gizlememiş (7/187), Allah'ın indirmedeği bir şeyi onun adına söylememiştir (69/46).

İyilikleri emretmiş, kötülükleri yasaklamış, temiz şeyleri (tayyibatı) helal, pislikleri (habaisi) ise haram kılmıştır. İnsanların üzerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırmış, onların işlerini kolaylaştırmıştı (7/157, 199).

"Rasul size neyi verirse onu alın, neyi de yasak ettiyse ondan vaz geçin" (59/7) buyruğu, her ne kadar savaş ganimetleri hakkında nazil olmuşsa da bu ayeti umum olarak almakta bir sakınca yoktur. Bu ise, onun vereceği emir ve yasakların Kur'an ahlakına uygun olmasını gerektirir.

Müminler, Allah'a ve Rasulüne itaat etmekle, aralarındaki anlaşmazlıkları Allah ve Rasulüne götürmekle emrolunmuşlardır (4/59, 64, 69; 47/33). Allah tarafından Hz. Peygamber'in, itaat edilmesi gereken bir otorite olarak takdim edilmesi, onun hak, hüküm, adalet, istikamet vb. en temel ahlaki öğretiler bakımından mükemmel olmasını da beraberinde

getirmektedir. Aksi takdirde kendisine böyle bir otorite verilmezdi. Hatta Rasul'e itaat, Allah'a itaat olarak kabul edilmiştir (4/80). Ona itaat, hidayete ermenin, yol bulabilmenin temel şartıdır (24/54). Bunun sonucu ise Allah'ın rahmetine erişmektir (24/56). Onun sahip olduğu ahlak ve öğretiler neticesinde vereceği bir hüküm karşısında erkek veya kadın bir mümine muhayyerlik verilmemesi (33/36), onun verdiği hükme can-ı gönülden razı olunmaması, teslim olunmaması iman açısından imkansız gözükmektedir (4/65). Bu ise, onun asla haksızlık, adaletsizlik, ayırma-kayıрма vb. yapmayacağıının garantisidir.

Müşriklerden sığınma dileyene dahi -Allah'ın kelamını duyma imkanı vereceği için- sığınma izni verirdi (9/6).

Müminlerden aldığı zekat ile hem kendilerinin, hem de mallarının arınmasına vesile olur. Onlarla olan yakın ilişkisi ve onlar için yaptığı du'a, müminler için tam bir rahatlama vesilesidir. (9/103)

VIII. Ahlaki öğretilerden ve davranışlardan hareketle

Bu kısımda ise, onun ne şekilde hareket etmesi gerektiğini salık veren, emredip yasaklayan ayetlerden hareketle Hz. Peygamber'in ahlakını ve davranışlarını belirlemeye çalışacağız.

Sorumluluk bilinci (24/54), takvası (48/26), affediciliği (7/199, 5/15, 9/94), rahmet ve merhameti (21/107, 48/29, 9/61), aşırı sabırlı oluşu, (68/48, 20/114, 130, 46/35, 9/40, 58), tevazuu (26/215, 15/88), tevekkülü (33/3, 33/48, 4/81, 3/159, 9/40), cesareti (3/153), ailesine ilgisi (66/1) vb. Rasullullah'ın birçok ahlaki davranışlarında Allah'a ve ahiret gününe inanan ve Allah'ı çokça ananlar için güzel bir örnek vardır (33/21).

O, hasbidir, kimseden ücret istemez, ecrini Allah'tan bekler, (25/57, 12/104, 6/90, 34/47, 74/6).

O, sırat-ı müstakim (dosdoğru yol) üzeredir (36/4, 11/112, 6/153, 42/15,52, 61/9, 48/2, 23/73, 43/43, 22/67). Adaleti-hakkaniyeti gereği (42/15, 5/42) kimseye zulüm ve haksızlık etmez (24/50).

Hz. Peygamber, izzet (63/8) ve iffet (33/36-38, 50-52) sahibiydi ve saygındı (48/9, 7/157). Aynı zamanda o, sekinet sahibi olduğu gibi (9/26, 40, 48/26) teskin ediciydi de (9/103).

Allah'ın rahmeti sayesinde o, çevresindeki insanlara karşı daima yumuşak davranmış, kaba ve katı kalpli olmamıştır. Aksi takdirde zaten etrafından dağılıp gidecekleri için, onlara karşı daima affedici ve bağışlayıcı olmuştur. (3/159)

İşlerinde ashabıyla istişare eder, ancak bir işe karar verdiğinde de Allah'a tevekkül ederdi (3/159), başkalarına da itaat etmezdi (49/7).

Başkasının mallarında ve oğullarında gözü olmadığı gibi (20/131, 35/8, 20/131, 15/88, 18/28, 9/55, 85), ganimet mallarına da asla hainlik yapmamıştır (3/161).

Allah Rasulü, affedicidir, cahillere uymaz (7/199), müşriklere meyletmez (17/74) onlardan yüz çevirir (15/95, 6/68-70, 43/83, 89), onlardan ve putlarından uzak durduğu gibi (73/10, 74/5, 9/3), asilerden ve cahillerden de uzak dururdu (26/216, 6/35). Kafirlerle arka çıkmaz (28/86), yalancılara boyun eğmez, onlara yağcılık da yapmazdı (68/9). Fitne karşısında uyanık idi, başkalarının heva ve heveslerine uymazdı (5/50, 6/56), kafirlere karşı sert idi (66/9, 48/29, 9/73), gerektiğinde malıyla, canıyla cihad ederdi (9/88).

IX. Diğer peygamberlerden hareketle

Allah Rasulü, türedi bir peygamber de değildir (46/9), "hatemu'n-nebiyyin" yani nebilerin sonuncusudur (33/40). Allah'ın kendilerine hidayet ettiği geçmiş peygamberlerin yoluna tabi olmakla emrolunmuştur (6/90).

Yüksek azim sahibi peygamberler gibi sabreder, aceleci davranmazdı (46/35).

İman etmeyen kavmine kızgın bir halde Rabbine seslenen Hz. Yunus gibi olmaz, sabırsızlık göstermezdi. (68/48, 21/87-8)

O, kendisinden önce gelen ve apaçık delilleri, sahifeleri ve aydınlatıcı kitabı getiren peygamberlerin de yalanlandığını ama onların buna sabrettiğini ve kendisinin de sabretmesi gerektiğini bilir. (3/184, 6/34, 35/4,) O, sadece kendisiyle değil, önceki peygamberlerle de alay edildiğinin bilincindedir (6/10, 13/32, 21/41).

Burada Kur'an'da kıssaları, davetleri ve mücadeleleri anlatılan peygamberleri tek tek sıralayacak değiliz. Ancak, konu ile ilgili ayetlerde, adı geçen peygamberler, hem Hz. Peygamber için, hem de bütün Müslümanlar için ibret, örnek ve dersler alınması için anlatılmıştır. Dolayısıyla her peygamber için anlatılan olumlu ahlaki davranışlar, aynı zamanda Hz. Peygamber'in de ahlakını gösterecektir.

Söz gelimi, Hz. Peygamber, nasıl Müminler için güzel bir örnek ise (60/6), Hz. İbrahim ve beraberindekiler de tevhid mücadelesinde ve müşriklerden teberride hem bizzat Hz. Peygamber için, hem de bütün ümmeti için güzel bir örnek olarak sunulmuştur (60/4).

X. Müslümanların özelliklerinden hareketle

Bilindiği gibi birçok ayette mü'minlerin özellikleri, onların çeşitli olumlu vasıfları zikredilmiştir. Kur'an ahlakının en güzel örneklerinin sayıl-

diği bu hususiyetler, "üsve-i hasene" olan Hz. Peygamber tarafından uygulanarak hayata geçirilmiştir.

Mesela, "Rahman'ın kullarının" vasıfları olarak sıralanan yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüme, cahillere uymama, gecelerini Rabbine karşı secde ve kıyam ile geçirme, israf ve cimrilikten uzak dengeli bir harcama yapma, Allah'tan başkasına tapınmama, haksız yere adam öldürmeme, zina etmeme, yalan şahitlik yapmama, faydasız şeylere takılmama, Rabbinin ayetlerine karşı duyarsız kalmama, eşleri ve çocukları için dua etme vb." (25/63-74) şeklindeki özelliklere öncelikle Hz. Peygamber sahiptir.

Yine, namazlara huşu ile devam etme, faydasız boş işlerden yüz çevirme, zekat verme, ırz ve namusu koruma, haddi aşmama, emanetlere ve sözlere riayet etme vb. kurtuluşa eren müminlerin özelliklerini de öncelikle o uygulamıştır (23/1-9).

Bu durum, müminlerin Kur'an'da sözü edilen bütün olumlu davranışları için geçerlidir ve Hz. Peygamber bu davranışların en kamil uygulamasını ortaya koymuştur.

Sonuç Yerine

Hız. Aişe'nin isabetle belirttiği gibi, Hz. Peygamber'in ahlakı Kur'an idi, yani Kur'an'a dayanmaktaydı. Kur'an'dan hareketle onun ahlaki yönünü incelediğimiz bu tebliğ şunu açıkça ortaya koymaktadır: Hz. Peygamber'in risalet öncesi ahlakı, risalet sonrası Mekke'deki durumu ve hicret sonrası Medine'deki durumu dikkatle incelendiğinde onun "büyük bir ahlak üzere olduğu" gerçeği birçok örnekle görülmektedir.

Hız. Peygamber'in, ister inanç ve ibadetlerinde Allah ile olan ilişkilerinde olsun; ister müşrikler, Ehl-i Kitab ve münafıklar ile ilişkilerinde olsun, isterse genel olarak ashabıyla, özel olarak ailesiyle olan ilişkilerinde olsun Kur'an ahlakının birçok yansımaları görülmektedir.

Aynı şekilde, ister bir beşer, ister bir lider, isterse bir peygamber olarak alalım, Hz. Peygamber, hangi sıfatıyla hareket ederse etsin, onun hal ve hareketlerinde, davranışlarında ahlaka muhalif her hangi bir olumsuzluğa rastlanamaz. O, insan olarak da peygamber olarak da Kur'an ahlakına uygun örnek bir hayat sergilemiş, her davranışıyla numune-i imtisal olmuştur.

İtikad ve ibadet, ilim ve amel, teslimiyet ve ahlak, emanet ve ehliyet, rıza ve tevekkül, ihlas ve istikamet, sadakat ve samimiyet, izzet ve iffet, ismet ve nezahet, ihsan ve kemal, tezkiye ve terbiye, hayır ve hizmet, adalet ve hakkaniyet, dayanışma ve yardımlaşma, hoşgörü ve kolaylaş-

tırma, örnek ve önder olma, sosyal ve kuşatıcı olma, zühd ve kanaatkarlık, şükür ve sabır, sadelik ve tabiilik vb. pek çok Kur'anî ve ahlaki öğretiyi, uygulamalı olarak yaşamış, bu hususlarda Kur'an'ın pratik bir yorumunu sergilemiştir.

Zaten Hz. Peygamber'den gelen tefsir rivayetlerinin, yorum içerikli hadislerin zannedildiği gibi çok fazla olmadığına bakılacak olursa, Hz. Peygamber'in Kur'an tefsirinin daha çok fiili uygulamalarında ve ahlaki davranışlarında ortaya çıktığı sonucuna varılacaktır. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, Allah Rasulü Kur'an'ı anlatarak değil, yaşayarak öğretmeyi tercih etmiştir. Hz. Peygamber'in ahlakından sorduklarında Hz. Aişe'nin "Onun ahlaki Kur'an idi" demesi ve Mü'minün suresi'nin ilk dokuz ayetini okuması bunu göstermektedir. İbadetlerden muâmelâta, eğitimden ahlaka varıncaya kadar hayatın her alanını ilgilendiren sünnet, ya da Hz. Peygamber'in örnek davranış tarzı, kısaca ahlaki aslında Kur'an'ın hayata geçirilmesi demektir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in ahlakının, Kur'an ahlaki olduğu ve bunun tespiti için Kur'an'daki ahlaki kavram ve öğretileri, hikmet dolu öğütleri, ibret dolu kıssaları tekrar tekrar içselleştirerek okumamız, öğrendiklerimizi hayata geçirmemiz gerekmektedir. Bu ise bize, Hz. Peygamber'in hem teorik, hem de pratik ahlakını verecektir.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Prof Dr. Mehmet PAÇACI

Efendim değerli meslektaşım Bünyamin Erul'un tebliği için kendisine teşekkür ediyoruz. Mustafa Bey kardeşimiz onu güzel bir şekilde bize okudular. Bunun için kendisine de teşekkür ediyoruz. Ben tabi burada organizatörlere teşekkür ediyorum. Birkaç dakikanızı alacağım, oturum başkanı olarak. Kur'an'ın bir değer ve norm kaynağı olarak değerlendirilmesi tebliğinden sonra Rasulullah (as)'ın bir Kur'an ahlakı, Kur'an yorumcusu olarak anlatılmasını gördük şimdi ve faydalandık gerçekten. Tabi Rasulullah, Kur'an ahlakı ile ahlaklanan birisi. Teşekkürüm şundan ötürü. Kur'an'ın anlaşılabilmesi için esasında Rasulullah'ın bu yorumu vazgeçilmez bir yorumdur. Son dönemlerde zaman zaman şöyle bir fikre kapılabiliyoruz. "Rasulullah'ın bu yorumu yorumlardan bir tanesidir" şeklinde bir düşünceye kapılabiliyoruz. Bir yorum da biz yapabiliriz. Karşımızda Kur'an'ı Kerim var. Ve biz Kur'an'ı Kerim'i okuruz ve yorumlayabiliriz. Efendim Müslüman olabilmek için ve Kur'an'ı gerçekten doğru anlayabilmek için Kur'an'a, Rasulullah'ın yorumu üzerinden gitme zorunlulu-

ğumuz vardır. Rasulullah'ın yorumu, evet bir yorumdur ama yorumlardan bir tanesi değildir. O özel bir yorumdur. Biz Kur'an'ı Kerimi ilk defa vahiy olarak Rasulullah'a gelen haliyle, onun ağzından işittik. İnsanlar vahiy Rasulullah'tan aldılar. Ve Rasulullah'ın yaşantısı ile Kur'an ile müşerref oldular. Onun yorumu ile Kur'an'ı anladılar ve bu yorum bize nesilden nesile aktarılarak geldi. Rasulullah, bunu ashabına öğretti. Ashabı daha sonraki taibuna öğretti. Tabiun, tebe-i tabiuna öğretti ve böylece bize kadar nesilden nesile geldi. Dolayısı ile Kur'an'ı anlamak derken Rasulullah'ın yorumu burada vazgeçilmez bir yorumdur. Müslümanlığın vazgeçilmez bir şartıdır. Onun için usul kitaplarımız İslamın asıllarını şöyle sıralamışlardır: Kitap, sünnet, icma –tabi burada icma ilk icma, ilk neslin, sahabenin icması- ve sonra kıyas. Dolayısı ile bu asıllar Müslüman olmak için , İslam için vazgeçilmez unsurlardır. Ve tekrar etmek gerekirse Rasulullah'ın yorumu sıradan herhangi bir yorum değildir. Kur'an'ı anlamak için İslam olabilmek için vazgeçilmez bir yorumdur. Şimdi bu duygularla ben müzakereci arkadaşımız meslektaşımız Osman Bey'e dönmek istiyorum. Tebliğin müzakeresi için. Buyurun.